

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

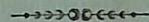
You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

4842

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԱՐԹՆՈՒԹԻՒՆ

ԳՐԵԱԼ

Ի

ՊԱՏ. ՏՐ. ԿՐԻՆԷ

Արտասանեալ առաջի Բիւրանական Միութեան
տարեկան ժողովոյն որ գումարեցաւ Մայիս ամսոյն
մեզ, 1890, ի Կ. Պոլիս:

معارف عمومیہ نظارت جلیہ سنک ۲۸ جہادی الاخر ۳۰۸ و ۲۶ کانون
ثانی ۳۰۶ تاریخلی و ۹۷۴ نومرولی رخصتنامه سیلہ نشر اولمشدر
مصارفی آمریقان مسیوز شرکتی طرفندن تسویہ اولته رق طبع اولمشدر

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ա. ՅԱԿՈՒ ՊՅՅԱՃԵԱՆ

1891

286

4-85

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԱՐԹՆՈՒԹԻՒՆ

286
4-85

ԳՐԵԱԼ

Ի

ՊԱՏ. ՏՐ. ԿՐԻՆԷ

Արտատեսալ առաջի Բիւրանական Միութեան
տարեկան ժողովոյն որ գումարեցաւ Մայիս ամսոյն մեզ,
1890, Ի Կ. Պօլիս :

معارف عمومیہ نظارت جلیہ سنک ۲۸ جاذی الاخر ۳۰۸ و ۲۶ کانون ثانی
۳۰۶ تاریخى و ۹۷۴ نومرولى رخصتنامه سیله نشر اولمشدر
مصارف آمریقان میوزنر شرکتی طرفندن تسویه اولدورق طبع اولمشدر

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ա. ՅԱԿՈՒ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

1891

2001

2010

9771

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԱՐԹՆՈՒԹԻՒՆ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԱՐԹՆՈՒԹԻՒՆ ՅԱՌԱՋ ԲԵՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ
ԻՆՁ ՄԻՋՈՑ ՊԱՐՏԻՆԵՐ ԳՈՐԾԱԾԵԼ

Յայտ իսկ է թէ այս հարցման պատաս-
խանք գալու է Աստուծմէ, և որպէս զի զայն
ըստ արժանւոյն ըմբռնենք, պարտինք ուսա-
նիլ Աստուծոյ խօսքը և Եկեղեցւոյն հետ Աս-
տուծոյ վարմանց պատմութիւնը: Իցիւ թէ
Հոգին Սուրբ ինքն ըլլար մեր ուսուցիչը մինչ
կը ջանանք ուսումնասիրել զայս կարևոր խըն-
դեր:

Նախ և առաջ հարցնենք թէ կրօնա-
կան արթնութիւնք իրապէս եւ՛ի՞ն են քրիս-
տոնէութեան յառաջադիմութեան: Կը պա-
տասխանենք թէ Այ, եւ՛ի՞ն են: Թէ՛ հին և
թէ՛ նոր տնտեսութեանց վերաբերող եկե-
ղեցւոյն պատմութենէն կը սորվինք թէ ան-
հատական բարեպաշտութեան զարգացումն
և ազգաց մէջ քրիստոսի թաղաւորութեան
յառաջադիմութիւնը միօրինակ եղած չեն:
Ընդհակառակն, պատմութենէն, ինչպէս նա-
եւ մեր իսկ փորձառութենէն և դիտողու-
թենէն, կը տրվինք թէ քրիստոնէից մէջ
անհատական բարեպաշտութեան աճումն և
ազգաց մէջ կրօնի յառաջադիմութիւնն այ-
լազան և անկանոն եղած են: Յիրուի ապաշ-
խարեալ մեղաւորին բարեպաշտութեան մէջ

608
39

զարգացումն այնչափ ստոյգ և ապահով պիտի ըլլար որչափ ջուրի ճամբաները անկուած ծառի աճումը, միայն թէ ապաշխարեալ մեղաւորն ընդ միշտ ջանար գործածել շնորհաց հոգենորոգ միջոցները: Մենք կը հաւատանք թէ Աստուած ստուգապէս կ'օրհնէ այն հաւատացեալն որ ուղղութեամբ կը գործածէ շնորհաց միջոցները, և թէ այնպիսին միշտ ժամանակին իւր պտուղը կուտայ: Սակայն դժուարութիւնը սա է թէ հաւատացելոյ լաւագոյնք իսկ մասամբ միայն սրբացեալ են, և իրենց կամակորութեան և զանցառութեան պատճառաւ ըստ արժանւոյն չգործածելով յարմար միջոցներ, Քրիստոնէական կենաց մէջ մերթ կ'ենեն և մերթ կ'իյնան, յաճախ կը կասին, երբեմն կանգ առած կը թուին, և իսպառուսպուռ պիտի իյնային եթէ շնորհաց Աստուածն չայցելէր և չօգնէր անոնց: Արդարև, հաւատացելոյն հոգևոր կեանքը և եկեղեցի կոչուած հաւատացելոյ խմբին բարեպաշտութիւնն ամէն դարուց մէջ և կրկին և կրկին Աստուծոյ մասնաւոր այցելութեան միջոցաւ միայն՝ ազատուած է մարելէ:

Հին տնտեսութեան տակ Աստուած միշտ իւր թափառական ժողովուրդին շնորհաց սա պատգամը կը զրկէր, «Խնձի դարձէք, և ես ձեզի պիտի դառնամ», կ'ըսէ զօրաց Տէրը՝ (Մաղ. Գ. 7): Նախ քան զՔրիստոս մետասաներորդ դարուն մէջ Խորայելի տունն իրենց կռապաշտութեամբ բարկացնելով զՏէրն նուաճուեցան և հարստահարուեցան

Փղշտացիներէն: Այսու ամենայնիւ, Ա. Թագ. Է. զլիտն մէջ կը կարդանք թէ հուսկ յետոյ տեսնելով իրենց մեղքն և թշուառութիւն, «Կարայելի բոլոր տունը Տէրոջը ետեւէն հառաչեցին»: Մարգարէն Սամուէլ անոնց ապաշխարութեան անկեղծութիւնն փորձելուն պատակաւ ըսաւ, «Եթէ դուք ձեր բոլոր սրտով Տէրոջը դարձած էք, ձեր մէջէն օտար աստուածները և Աստարովթը վերցուցէք, և ձեր սիրտերը Տէրոջը պատրաստեցէք, և միայն զանիկա պաշտեցէք:» Ասոր վրայ բոլոր Խորայել Մասիայի մէջ ժողովուցան, ծով բռնեցին, աղօթեցին, և Տէրոջը առջևը գեախնը ջուր թափեցին ի նշան իրենց ի սրտէ ապաշխարելուն: Այս պատմութենէն բացորոշ կ'երևի թէ Խորայելի տունն խորապէս զգաց թէ իրենց թշուառութիւնն իրենց մեղաց պտուղն էր, վասն այդորիկ Աստուծոյ շնորհաց այցելութիւնն ընդունելու համար ի սրտէ ապաշխարեցին և գործածեցին մասնաւոր միջոցներ, և Տէրն ողորմութեամբ լսեց, պատասխանեց, և օրհնեց:

Այս է գեղեցիկ օրինակ կրօնական արթնութեանց որք մերթ ընդ մերթ աեղի կ'ունենային Խորայելի պատմութեան բովանդակ ընթացքին մէջ: Ամբարիշտ թագաւորաց ազգակործան աղբեցութեան և հրամանաց պատճառաւ և կրօնի պաշտօնէից երկչոտութեան և անհաւատարմութեան բերմամբ աւան ատեն ժողովուրդն մոլորեցաւ Աստուծմէ, ինկաւ կռապաշտութեան մէջ, և իւր

վրայ բերաւ դառնաղէտ չարիք: Այսու ա-
մենայնիւ, ամէն դարուց մէջ գանուեցաւ
մնացորդ մը որ կը պաշտէր զԱստուած: Եր-
բեմն, ինչպէս Եսայեսայ աւուրց մէջ, այս
մնացորդն յոյժ սակաւաթիւ կ'ըլլար (Ես. Ա.
9), սակայն Տէրն, որ, ի պատասխանի Աբ-
րահամու աղօթից, պիտի խնայէր Սողոմոնաց
եթէ միայն տասը արդարք գտնուէին անդ,
«մտիկ ըրաւ և լսեց (երբ մարդիկ ապաշխա-
բութեամբ և հաւատով կը դառնային իրեն)»
և իրեն առջև յիշատակի դիրք գրուեցաւ
Տէրովմէ վախցողներուն համար և անոր ա-
նունք մտածողներուն համար» (Մաղ. Գ. 16):

Եթէ վաղեմի Իսրայէլ յաճախակի կորըս-
տենէ փրկուեցաւ Աստուծոյ մասնաւոր մի-
ջամտութեամբ, Քրիստոնէական եկեղեցին
իւր դոյութեան և աճման համար և՛ս առաւ-
ել կախում ունեցած է նոյնպիսի Աստուա-
ծային միջամտութենէ: Եկեղեցւոյն կեանքը
ծագումն առնելով Պէնտէկոստէի արթնու-
թեան օրն՝ յաճախ պահուած է Հոգւոյն
Սրբոյ արտասովոր հեղմամբ: Եւ դիտելի է
թէ ուր և երբ Քրիստոնեայք իրենց անհա-
ւատութիւնն զգալով բարեկարգուած են,
անդէն և անդ մեղաւորք դարձած են առ
Աստուած: Երբ առաքեալք զգեստաւորուե-
ցան երկնային գորութեամբ, անոնց վկայու-
թիւնն ի մասին Քրիստոսի՝ անդիմադրելի
գորութեամբ աղղեց իրենց հայրենակցաց
մտաց և սրտից վրայ: «Աշակերտաց թիւը
կը բաղմանար յոյժ յերուսաղէմ» և քահա-

նաներէն մեծ բազմութիւն կը հնազանդէին
հաւատոյն» (Գործ. 2. 7):

Իրաւամբ ըսուած է թէ առաջին երեք
դարուց միջոցին Քրիստոնէից թուոյն գրե-
թէ 500 է մինչև 12,000,000 զարմանաբանչ
բարձրացումն (և այն՝ հակառակ տասը բու-
սըն հալածանաց) ընծայելի է, ոչ այնչափ
հաւատացելոյ եկեղեցւոյն վրայ տակաւ առ
տակաւ յաւելման, քան որչափ Սուրբ Հոգ-
ւոյն հզօր հեղման, որ աստն ատեն այլ և
այլ երկրաց մէջ տեսնուեցաւ:

Նոյն իսկ միջին դարուց մէջ թանձր խա-
ւարն ատեն ատեն կը փարատէր Ալպեան
հովիտներու բնակչաց և բարբարոս ցեղե-
բու մէջ շնորհաց զարմանալի ներդործու-
թեամբն:

Վերջին դարուց միջոցին բազում երկրաց
մէջ Քրիստոնէական եկեղեցին ազատուած է
հոգևոր մեռելութենէ, բարոյական ապակա-
նութենէ և եկեղեցական բռնապետութենէ
հզօր կրօնական արթնութեանց միջոցաւ:
Առ այս Աստուծմէ մասնաւորապէս օրհնուե-
ցան աշխատութիւնք Ռիքլիֆի և Թինալլի
յԱնդղիա, Յովհաննու Հուսի ի Պոհեմիա, Նոք-
սի ի Սկովիա, Զուինկլէյի և Կալվինի ի
Զուիցերիա, Լուտերի և Մելանքթոնի ի Գեր-
մանիա, և այլ ազնիւ բարեկարգչաց ի Գա-
ղիա, Հոլանտա, Լեհաստան, Տանիմարգա
և Շուէտ: Այս մարդիկ ջանացին ոչ միայն
իբաց թօթավել եկեղեցւոյն մէջ մուտ գտած
նախապաշարումն և բռնապետութիւնը, այլ

գլխաւորապէս յառաջ բերել հողերը արթնութիւն մարդոց սիրտերուն և կենաց մէջ : Լուտերի, Կալվինի և այլ բարեկարգչաց ժամանակին մեծ մասն կը նուիրուէր հրահանգելու և խրատելու այն մարդիկ որ մեղաց տակ ծանրաբեռնեալ ըլլալով կը փնտռէին փրկութեան ճամբայն : Այն կրօնական արթնութիւնք որք Աւետարանական բարեկարգիչներու ջանից Աստուծմէ օրհնուելովը յառաջ եկան յԵւրոպա երեքտասաներորդ, չորեքտասաներորդ, և հնգետասաներորդ դարուց մէջ էին ի մեռելոց կենդանութիւն (Հռովմ. ԺԱ. 15) :

Վեշտասաներորդ դարուն Անգղիոյ Աւետարանական եկեղեցիք թուլցան բարեպաշտութեան մէջ, սակայն Պրնեսնի, Պաքսթերի և այլ ջերմեռանդ և հողեր մարդոց ջանիք վերստին կանգնեցան հողերապէս : 1620 ին բարեպաշտ և երկիւղած Անգղիացիք գաղթականութիւն մը հաստատեցին յԱմերիկա, որոյ կրօնական բարեյաջող փիճակը մայր երկրին կրօնական արթնութեանց արդիւնքն է :

Գարձեալ, ութևտասաներորդ դարուն Անգղիոյ Աւետարանական եկեղեցիք արթընցան քունէ և մահուանէ, և մեղաւորաց բազմութիւնք դարձի եկան Սուրբ Հոգւոյն մասնաւոր հեղմամբ և Աստուծոյ մասնաւոր օրհնութեամբ ի վերոյ աշխատութեանց Հուիթֆիլտի և երկուց եղբարց, ճօն և Չարլս Ուէսլիններու : Անգամ մը Հուիթֆիլտ քարոզեց մեծ բազմութեան մը տօնավաճառի մը առ-

թիւ, և ըսուած է թէ այն մէկ օրուան մէջ Սատանայի ճիրաններէն ազատուեցան առաւել քան 1,000 անմահ հոգիներ : Նոյն միջոցին, Ամերիկեան նշանաւոր քարոզչի մը խօսքին նայելով, կրօնքն յԱմերիկա մահամերձ վիճակի մէջ էր, սակայն աստուածային ողորմութիւնն յարոյց ճօնաթան էտուարտս և այլ անձնանուէր մարդիկ, որոց աշխատութեանց շնորհիւ Ամերիկայի եկեղեցիք ևս արթնցան հողերապէս : Հուիթֆիլտ Ամերիկայի կրօնական շարժման մասնակցելու համար տասն երեք անգամ Ատլանտեան ովկիանոսին վրայէն ուղևորութիւն ըրաւ, և երբեմն մէկ անգամուն 20,000 հողեր կը քարոզէր : Յամին 1740 Ամերիկայի բնակչաց թիւն էր իբր 2,000,000, և հաշուեալ է թէ մէկ ու կէս տարուան միջոցին եկեղեցեաց վրայ ասոնցմէ 50,000 հոգիներ աւելցան :

Գարձեալ, ութևտասաներորդ դարուն վերջին մասին և իննևտասաներորդ դարուն առաջին կիսուն մէջ Անգղիոյ և Ամերիկայի Աւետարանական եկեղեցիք պահպանուեցան Գաղիական անհաւատութեան յարձակումներէն մասնաւոր կրօնական արթնութեանց միջոցաւ : 1798 և 1803 թուականաց մէջտեղերը Ամերիկայի հիւսիսային արևելեան վեց նահանգաց մէջ 150 եկեղեցիք Հողւոյն Սրբոյ մասնաւոր հեղումը վայելեցին, և հազարաւոր մեղաւորներ փրկուելով փոխադրուեցան ի թագաւորութիւն Աստուծոյ

սիրելի Որդւոյն (կող: Ս. 13):

Գարձեալ, 1813 էն մինչև 1840 ամէն տա-
րի Ամերիկայի իբր 500 եկեղեցեաց վրայ
մասնաւոր եղանակաւ Սուրբ Հոգին կը թափ-
ուէր, և երբեմն միայն մէկ տարուան մէջ
եկեղեցեաց վրայ 40—50,000 հոգիք կ'ա-
ւելնային: Այն լայնածաւալ արթնութեան
միջոցին որ սկսաւ Միացեալ Նահանգաց մէջ
յամի Տեառն 1857, հազարաւոր ֆրիստոնէից
սիրտերն և խիղճերն արթնցան, և մէկ տար-
ուան մէջ եկեղեցեաց վրայ իբր 400,000 հո-
գիք աւելցան:

Արդ, միայն ճշմարտութիւնն արտայայտած
կ'ըլլանք եթէ ըսենք թէ ֆրիստոնէական ե-
կեղեցին զանազան ժամանակաց և զանազան
երկրաց մէջ պահպանուած է հոգևոր մեռե-
լութենէ, և մարդկային ազգին ճակատա-
գիրն հզօրապէս ազդուած է վերոյիջեալ արթ-
նութեանց միջոցաւ: Այն արթնութեանց վե-
րագրելի է բազմաթիւ դպրոցաց և գոյէճ-
ներու բացումն և արդի ֆրիստոնէական մա-
տենագրութեան ծագումն: Անոնց ընծայելի
է Անգղիոյ և Ամերիկայի գլխաւոր միսիոնա-
րական, Սուրբ Գրոց և կրօնական տեսարակի
ընկերութեանց կազմութիւնն: Անոնց վերա-
գրելի է Անգղիոյ և Ամերիկայի ամենէն անձ-
նանուէր, կարող և զիտնական պաշտօնէից
մեծ մասին ծագումն, որք սորված են ազ-
դուապէս քարոզել, փորձառութիւն և մաս-
նակցութիւն ունենալով կրօնական արթնու-
թեանց մէջ: Այս արթնութեան ընծայելի է

հզօր և ազդեցիկ եկեղեցեաց ծագումն: Նաև
ճշմարիտ է որ Ամերիկայի Աւետարանական
եկեղեցեաց բազում անուանական անդամք
առաջին անգամ մասնաւոր կրօնական արթ-
նութեանց առթիւ դարձի եկած են: Անտա-
րակոյս շատ եկեղեցեաց մէջ դանուող այս-
պիսի անապաշխար անդամք եկեղեցւոյն բեռ
և խոչընդոտ են, և եկեղեցւոյն համար այս-
պիսեաց փաստաբեր ազդեցութենէն ապահով
մնալու և մանաւանդ անոնցմէ օգուտ քա-
ղելու միակ կերպն է աղօթել անոնց դար-
ձին համար մասնաւոր արթնութեան միջո-
ցաւ: Յայնժամ եկեղեցին պիտի զօրանայ
թէ՛ ներքուստ և թէ՛ արտաքուստ:

Ո՛հ, Երչափ օրհնութիւն կը պարտինք
կրօնական արթնութեանց: Գործածելով
Ամերիկեան նշանաւոր քարոզչի մը ընդուն, և
կ'ըսենք, « Ձե՛ք ինչ որ Աստուած ըրած է
կրօնական արթնութեանց միջոցաւ, պիտի
տեսնես թէ մեր երկինք պիտի պատին շօ-
չափելի մուսլով, մեր սրբարանք պիտի մնան
թափուր, մեր միսիոնարական ընկերութիւնք
մոռացութեան մէջ պիտի թաղուին և մեր
չուրջն ամէն կողմ պիտի տիրէ հոգևոր նուա-
զում և մեռելութիւն: »

Այս ըլլալով իրողութիւնն, ո՛վ կրնայ տա-
րակուսիլ թէ արթնութիւնք էական են հո-
գևոր եկեղեցւոյ մը գոյութեան, և աշխար-
հի մէջ ֆրիստոնէութեան յառաջադիմու-
թեան:

Այլ ո՛ր եղանակաւ անապաշխար մեղաւո-

բայ ուշադրութիւնն պիտի գրաւի կրօնական ինդրոյ : Այսպիսի մարդիկ ուրիշ ո՞ր կերպիւ կրնան համոզուիլ կրօնի իրականութեան, և աղաղակել, ի՞նչ ընել պարտ է մեզ որ հոգեւորապէս փրկուինք : Վասն որոյ, բացորոշ չէ՞ թէ Աստուծոյ զաշխարհ փրկելու ծրագրոյն մէկ մասն եւս կրօնական արթնութիւնք են : Նոյն ինքն Աստուած շնորհաց այսպիսի այցելութեանց չա՞կնարկեր, ըսելով Եսայեայ բերանով, «Ով երկինք, վերէն ցոյ կաթեցուցէք, և ամպերն արդարութիւն տեղան. երկիր բացուի և փրկութեան պտուղ տայ, և առհասարակ արդարութիւն բուսնի» (Ես. ԽԵ. 8) : «Ծարաւելոյն վրայ ջուր պիտի թափեմ, և անջուր երկրին վրայ՝ հեղեղներ. քու սերնդեանդ վրայ Հոգիս պիտի թափեմ, և որդւոցդ վրայ՝ օրհնութիւնս : Եւ անոնք իբր թէ խռտերու մէջ, ջրոյ վտակներու քով եղող ուռիներու պէս պիտի բուսնին : Մէկը պիտի ըսէ թէ Ես Տէրոջն եմ. և միւսն Յակոբայ անուամբ պիտի կանչուի, և միւսն ալ իւր ձեռքով պիտի գրէ թէ Ես Տէրոջն եմ, և Խորայէլի անուամբ պիտի անուանուի» (Ես. ԽԴ. 3—5) :

Արդ, եթէ յանցելումն եկեղեցիք ազատուած են մարեյէ, և բազում մեղաւորք դարձի եկած են մասնաւոր կրօնական արթնութեանց միջոցաւ, իրաւունք չունինք եզրակացնելու թէ յապագային ևս Տէրն պիտի հաճի աշխարհի մէջ կրօնն պահպանել

և յառաջ տանիլ իւր իսկ մասնաւոր միջամրտութեամբ : Եթէ այսպէս է, միթէ Տէրն կամայական և անմեկնելի՞ եղանակաւ մը զայս ի գլուխ պիտի հանէ : Ճշմարիտ է թէ Աստուած ինքնակալ է շնորհաց թագաւորութեան, ինչպէս նաև բնութեան մէջ : Անձրև կուտայ և չտար ինչպէս որ իրեն լաւագոյն թուի : Սակայն միթէ առանց պայմանի՞ կը պարզեւէ սովորական կամ արտասովոր հոգեւոր օրհնութիւններ : Միթէ կրօնական արթնութիւնք ճշդիւ Աստուծոյ կամքէն և զօրութենէն կախում ունեցող հրաշքներ են : Յաւէտ աստուածային օրհնութիւն չեն, զոր կրնանք ստանալ յարմար միջոցաց կիրառութեամբ : Ինչպէս արտին մէջ սերմանեալ ցորենի հատիկն առանց աստուածային օրհնութեան հունձք չկրնար արտագրել, նոյնպէս անչուշտ ոչ մի միջոց կրնայ յառաջ բերել կրօնական արթնութիւն առանց Աստուծոյ օրհնութեան : Ինչպէս մէկ պարագային մէջ օրինաւոր միջոցներ գործածելով օրհնութիւն կը արուի, նոյնպէս միւս պարագային մէջ : Եթէ այս ճշմարիտ չըլար, Քրիստոնեայք պատասխանատու պիտի չըլլային իրենց շնորհաց մէջ աճելուն և Քրիստոնէութեան աշխարհի վրայ ծաւալման համար : Բայց Քրիստոնէից պատուիրուած է ահիւ և դողութեամբ իրենց անձերուն փրկութիւնը գործել, գիտնալով թէ Աստուած է որ իրենց մէջ կը գործէ կամելը և ընելը (Փիլիպ. Բ. 12, 13) : Քրիստոնեայք կոչուած են Տէրոյը

այդուցն մէջ մշակներ (Մատթ. Ի. 1), և Տէրոյն գերդաստանին վրայ տնտեսներ (Ղուկ. ԺԲ. 42), և Քրիստոնէից իւրաքանչիւրին յանձնուած է մէկ կամ աւելի տաղանդներ որոց գործածութեան կերպին համար հաշիւ պիտան տան (Մատթ. ԻԵ. 14—30): Արդարև, պատմութիւնն և Սուրբ Գիրք ցոյց կու տան թէ Աստուած և մարդ գործակից են մարդոյն հոգևոր գործոյն, ինչպէս նաև նիւթական գործոյն, մէջ: Աստուած առանց որ և իցէ միջոցի կարող է գործել, սակայն սովորաբար այնպէս չըներ: Ի մի բան, Քրիստոնէայն պարտաւոր թիւ յաջողութիւնք Աստուծոյ նախ իբր թէ յաջողութիւնն կախեալ է Աստուծմէ միայն, և պարտաւոր է իբր թէ յաջողութիւնն կախում ունի իրմէն միայն:

Այժմ կու գանք մեր նիւթոյն երկրորդ բաժանման, որ է քննել թէ ի՞նչ են այն պայմանք որոց համեմատ Քրիստոնէական եկեղեցիք կրնան ակնկալել կրօնական արթնութիւն:

Առաջն պայման է գիտել թե՛ քաղաքացի կրօնասէրներն որքանա՞նք:

Գոհութիւն և շնորհակալութիւն Աստուծոյ որ անցեալ տարի թուրքիոյ մի քանի եկեղեցիք կրօնական նոր կեանք առին, և Հոգւոյն Սրբոյ այցելութեամբն բաւական մեծ թուով նոր անդամք աւելցան անոնց թուոյն վրայ: Սակայն կան ուրիշ եկեղեցիք ի թուրքիա որք շատ քիչ նոր անդամ ընդունած են, թերևս տարիներով հատ մը ընդունած

չեն, և շատ քիչ գործ տեսած են Աստուծոյ թագաւորութեան յառաջադիմութեան համար. կան նաև եկեղեցիներ որոց բարի աշդեցութիւնն ըստ մեծի մասին եղծուած է իրենց անդամոց պաղութեամբ, կրօնական պարտաւորութեանց զանցառութեամբ, աշխարհասիրութեամբ, և երկպառակութեամբ: Արդ, այսպիսի ընթացքի մէջ գանուող Քրիստոնէայք ծանր պատասխանատուութեան տակ են, քանզի բուն իրենք կ'ըլլան արգելք իրենց աղօթից պատասխանուելուն, բուն իրենք Աւետարանի քարոզութեան իսկական ազդեցութիւնն կը կտարեն, և Աւետարանական կրօնի նկատմամբ սխալ և փաստակար տպաւորութիւն կու տան. ի մի բան, թէ՛ բացասական և թէ՛ դրական կերպիւ Քրիստոնէութեան յառաջադիմութիւնն կը կասեցնեն: Այսպիսեաց ընթացքն ս'ըջափ տարբեր է Պօղոսի Առաքելոյն ընթացքէն, որ բացորոշ իրաւունք մը զօհեց որպէս զի արգելք չըլլար Քրիստոսի Աւետարանին (Ա կոր. Թ. 12): Այսպիսի անդամներ ունեցող եկեղեցիք Աստուծոյ երեսէն իյնալու, առանց շնորհաց և աճման մնալու, և բոլորովին մարելու վտանգի մէջ են: Ճշմարտիւ, անոնք ենթակայ են այն անիծից զոր Տէրն մեր արտասանեց անպտուղ թղենոյն վրայ (Ղուկ. ԺԳ. 6—9): Վտան այդորիկ, բացորոշ չէ՞ թէ այսպիսի եկեղեցիք յոյժ մեծ կարօտութիւն ունին հոգևոր արթնութեան: Եւ եթէ այս եկեղեցիք օգնութեան համար բոլոր ուժով Աստուծոյ չազա-

զակեն, անոնց վիճակն ի՞նչպէս կրնայ բարեկարգուիլ: Եւ երբեք այսպէս պիտի ազազակեն Աստուծոյ, եթէ չզարթնուն տեսնել և զգալ իրենց կարօտութիւնն: Եւ արդեօք չկա՞ն պաշտօնեայք որք հաւատարմութեամբ, համբերութեամբ և սիրով այսպիսի եկեղեցեաց ցոյց տան իրենց կարօտութիւնը և իմացնեն անոնց իրենց վտանգը:

Կրօնական արհեստներ երկրորդ պայման է որ ֆրիստանայի երանդեամբ և անկեղծութեամբ բաշխեն արհեստներն:

Շատ Աւետարանական ֆրիստանեայք կ'ըսեն, «Այո, մենք կը բաղձանք ունենալ արթնութիւն», սակայն, ցաւով կ'ըսենք թէ յիշեալ ֆրիստանեայք չեն յօժար յանձն առնուլ զհոգութիւններ որ կարևոր են յառաջ բերելու արթնութիւն: Անոնք զիտեն թէ ֆրիստանեայց մէջ գոտութիւնն արգելք կ'ըլլայ Սուրբ Հոգւոյն գործին: Անոնք մեղաւորաց քաղցրութեամբ մը չկրնար արգելուլ հոգեւոր արթնութիւն, սակայն մինչև իսկ եկեղեցւոյ երկու անդամոց կռիւր կրնայ խափանել զայն: Ո՛հ, ուրեմն, այն ֆրիստանեայ բարեկամք, որք կը կռուին իրարու հետ, յիշելու են թէ Աստուծոյ գործոյն յառաջադիմութիւնն կասեցնելով ահաւոր պատասխանատուութեան տակ կը մանեն: Այնպիսիք զգուշանան զի մի գուցէ դատաստանի մեծ օրն հոգւոյ արիւնը գանուի անոնց քղանքին վրայ (Երեմ. Բ. 34):

Կան ուրիշ եղբայրներ որք, թէև յայտնա-

պէս չեն կռուիր, սակայն կը կրեն անբարեաէր զգացումներ, կը տածեն հին նախապաշարումներ և թշնամութիւններ, ի սրտէ չեն ներեր և չեն մոռնար: Այսպէս կը կասեցնեն բուն իրենց շնորհաց մէջ աճումն, և կ'արգելեն Սուրբ Հոգւոյն հեղումը: Այսպիսի եղբարք չեն կրնար անկեղծութեամբ աղօթել, «Ներէ մեզ մեր պարտքերը, ինչպէս և մենք կը ներենք մեր պարտապաններուն» (Մատթ. 2. 12): Ո՛հ, թող այսպիսիք յիշեն թէ բանակին մէջ միայն մէկ Աքար բաւական է կործանում բերելու բոլոր իսրայելի որդւոց վրայ (Յես. 15): Եւ ֆրիստանեայ մը որ դժկամակ է իւր վշտացեալ եղբոր հետ հաշտուելու, և հատուցանելու եթէ զնա հասցուցած է անոր, բաւական է Աստուծոյ Սուրբ Հոգին արտմեցնելու (Եփես. Գ. 30), և չհաւատացողները դայթակղեցնելու: Արդ, ընդհանրապէս ֆրիստանեայց մէջ արթնութեան առաջին նշանը սա եղած է որ անոնք իրենց անձերն կը խոնարհեցնեն, և իրենց մեղքերն կը խոտովանին միմեանց: Վստահ եղէք թէ վշտացեալ եղբարց հաշտութիւնը Տէրօջը ճամբայն պատրաստելու լաւագոյն կերպերէն մին է, զի այդու աշխարհի կը ցուցնեն թէ իրապէս կը սիրեն զմիմեանս: Տէրօջը ճամբայն պատրաստելու այսպէս դժկամակ եղող մարդոց համար կրնայ ըսուիլ թէ անոնք իրօք կը փափագին տեսնել Սիօնի յաջողութիւնը և ֆրիստանի ուրախութիւնը (Մաղ. ՃԼԷ. 3, 6, Եբբ. ԺԲ. 2):

Շատ ֆրիստոնեայք կ'ըսեն թէ կը բաղձան որ Սուրբ Հոգին թափուի եկեղեցեաց վրայ, սակայն յիշեալք յօժար չեն խոստանալ որ նաևոր աղօթից ժողովներու: Արդ, բաւական չէ որ պաշտօնեայք քարոզեն եռանդեամբ, հաւատարմութեամբ և կարողութեամբ. բաւական չէ որ պաշտօնեայք այցելեն անապաշխար մեղաւորներն և խօսին անոնց հետ իրենց հոգւոյն օգտին նկատմամբ: Ոչ քարոզութիւն, ոչ յորդոր և ոչ եռանդ կրնան բռնել վերէն շնորհուած զօրութեան աեղը (Ղուկ. ԻԴ. 49): «Ոչ զօրութեամբ, և ոչ ուժով, այլ իմ Հոգւովս, կ'ըսէ զօրաց Տէրը» (Զաք. Դ. 6): Պէնտէկոստէի օրն 3,000 հոգիք պիտի չապաշխարէին, եթէ նախ և առաջ Հոգին Սուրբ չիջնէր այն աշակերտաց վրայ որ աղօթելու համար ի միասին ժողոված էին: Ամերիկայի յաջողագոյն աւետարանչաց մին ըսած է թէ, «Ես բնաւ գտած չեմ կերպ մը մեր մասնաւոր ժողովներուն բերելու արտաքին բազմութիւնը, կամ եղանակ մը մեր կանոնաւոր ժողովոց յաճախող անապաշխարներուն հասնելու, մինչև որ ֆրիստոնեայք չլեցուին Հոգւով և չխոնարհին մինչև ի վուշի վշտալից աղօթիւք:» Արդ, եթէ մեղաւորք պիտի հնազանդին ֆրիստոսի՝ մըմամբն Հոգւոյն Սրբոյ որ կը զրկուի ի պատասխանի մասնաւոր և միացեալ աղօթից, և եթէ ֆրիստոնեայք յօժար չեն ժամանակ տալ մասնաւոր աղօթից, ուղիղ կ'ըլլայ՝ ըսել թէ կը փափագին Հոգւոյն Սրբոյ հեղման:

Ուրիշ ֆրիստոնեայք կ'ըսեն թէ կը փափագին մեղաւորաց առ Ստուած դաճնալուն, սակայն ժամանակ չունին անոնք աշխատելու այդ նպատակին համար, և ուստի իրապէս կ'ապրեն կալեն որ հովիւք և քարոզիչք ընեն բոլոր գործը: Այն ֆրիստոնեայք որք այսպիսի կրաւորական դիրք կ'առնուն՝ հաւանականաբար ի զուր պիտի սպասեն արթնութեան: Նաև, այսպէս խօսողք ընդհանրապէս անոնք են որք կ'առարկեն միշտ եթէ պաշտօնեայն առաջարկէ որդեգրել ո և է նոր միջոցներ, կամ եթէ պարզութեամբ և հաւատարմութեամբ աղղարարէ անոնց իրենց մեղքերը, և հրաւիրէ զանոնք յապաշխարութիւն: Սակայն երբեմն նոր միջոցներ գործածել հարկ է զֆրիստոնեայս քունէ զարթուցանելու և ի գործ մղելու: Ստուած նոյն իսկ հեթանոս նաւապետ մը գործածեց արթնցնելու քնացող Յովնանը (Յովն. Ա. 6): Նոր միջոցք երբեմն հարկաւոր են նաև զմեղաւորս կրօնական պաշտամանց քաշելու, և Ստուածոյ հնազանդելու որոշման բերելու համար: Նաև ֆրիստոնէից իրենց մեղքերն աղղարարել պաշտօնէին բացարձակ պարտաւորութիւնն է, և պաշտօնեայն այս պարտաւորութեան հաւատարիմ գործադրութեանն համար անշուշտ հաշուի պիտի կօչուի (Եզեկ. Գ. 17—21): Բայց թերևս հարցուի թէ ինչո՞ւ ֆրիստոնէից առանձինն չաղղարարուին իրենց մեղքերն: Առանձի՞նն մեղանչած են: Ուրեմն աղղարարէ առանձինն: Այլսարհի՞ առջև մեղանչած

են: Ուրեմն աշխարհի առջև ազդարարէ, և թող աշխարհ տեսնէ թէ ֆրիստոնէից մեղքերն չեն ծածկուիր կամ թեթևցուիր Աստուծոյ տան մէջ: Առաքելաբ չմեղմեցին իրենց մեղքերը, և թաքուն չպահեցին ինչ որ Տէրն ըսած էր իրենց իբրև յանդիմանութիւն (Մարկ. Թ. 34, ԺԳ. 66—72, Մատթ. ԺԵ. 16): Անդամ մը բարի սարկաւազ մը իւր հովուին ըսաւ, «Արթնութեան գործոյն սկսելէն առաջ կը զարմանայի թէ ինչո՞ւ դուն այնչափ երկար և այնչափ ճշդելով կը խօսէիր եկեղեցւոյն: Գիտէի թէ պաղ վիճակի մէջ էինք, և կարօտ էինք արթննալու, սակայն այն ատեն ինձ կը թուէր թէ դուն գրեթէ անիրաւութիւն կ'ընէիր արթնութիւն ունեցած չըլլալուն համար եկեղեցւոյն յանցաւոր ներկայացնելով: Այժմ կը տեսնեմ թէ կարօտ էինք այնպիսի քարոզութեան, և կը գոհանամ Աստուծոյն որ մղեց զքեզ թէ՛ բեմի վրայ և թէ՛ բեմէն դուրս մեզ հետ այնպէս հաւատարմութեամբ վարուելու:» Յաւելունք նաև թէ անցեալ ձմեռ Մր. Մուտի Նիւ Եօրք քաղաքին շատ եկեղեցեաց մէջ աղօթից մասնաւոր ժողովներ գումարելով ժամանակին մէկ մեծ մասը տուաւ հաւատարմութեամբ ֆրիստոնէից ազդարարելու իրենց մեղքերն և թերութիւնները:

Այս գիտողութիւններէն յայտնի կ'երևի թէ ոմանք եկեղեցիք ընդէ՛ր ունեցած չեն արթնութիւն: Պատճառը սա է թէ անոնք իրապէս յօժարակամ եղած չեն ընել այն

զոհողութիւններ և գործածել այն միջոցներ որք հարկ են արթնութեան մը համար: Ի մի բան, այսպիսի եկեղեցեաց անդամք արթնութիւն մը յառաջ բերելու համար պարտաւոր են փափաք ունեցած չեն: Թերևս հակամէտ են Աստուծոյ գերագոյն իշխանութիւնը բարձրացնելով Վատարմութեան պատասխանատու բռնել արթնութիւն չըլլալուն համար: Թող անոնք յաւէտ իրենց խիղճերը քննեն: Թող կանգնին և ըսեն, եթէ իրենց խիղճը այնպէս կը վկայէ, թէ իրենք կրօնական արթնութիւն յառաջ բերելու հաւատարմաբար աշխատած են, սակայն իրենց ակնկալութիւնն ի դերև ելած է. թէ իրենք հոգւոյ հառաչանօք, Միթէ զմեզ պիտի չկենդանացնե՞ս (Մաղ. ՉԵ. 6) ըսելով, առ Աստուած աղաղակած են, և գտած են թէ Աստուած չուզեց կենդանացնել:

Սակայն արդեօք չկա՞յ միջոց որով արթնութիւն սկսի աշխարհասէր և ամուլ եկեղեցեաց մէջ: Արդեօք հա՞րկ է սպասել մինչև որ բոլոր անդամք ի միասին արթնանան: Անչուչտ ոչ: Այսպիսի եկեղեցեաց միոյն մէջ չը՞գտնուիր միակ այր մը կամ կին մը որոյ հոգին կը հեծէ կրօնի ստորին վիճակին համար, և կը փափաղի ընել բան մը կրօնական արթնութիւն յառաջ բերելու: Եթէ այսպիսի միակ անձ մը գտնուի, ահա այն է կրակն վառելու լուցկին: Արթնութիւնք բնաւ չեն սկսիր ամբողջ եկեղեցւոյ միջոցաւ, այլ կրնան սկսիլ, և յաճախ սկսած են, փակ ֆրիստոնէի մը փ-

Ընդհանուր իրավունքները, առ այս կրթնայի տալ զարմանալի օրինակներ: Ուրեմն, թող այն միակ ֆրիստոնեայն, որոյ սիրտն կը ցաւի Սիօնի համար, փնտռէ և համոզէ եղբայր մը միանալու իրեն հետ յաղօթիս եկեղեցւոյն արթնութեան համար: Յայնժամ եւհոհոհ հոգի պիտի ըլլան վերցնելու իրենց սիրտերն աղօթիւք առ Աստուած, և խոնարհաբար խնդրելու Տէրօջը առատագութ խոստման կատարումն, որ կ'ըսէ, «Եթէ ձեռնէ երկու հոգի երկրի վրայ միաբանին, ամէն ինչ բանի համար որ խնդրեն, պիտի ըլլայ անոնց իմ Հօրմէս որ յերկինս է» (Մատթ. ԺԸ. 19): Ո՛հ, մի տարակուսիք թէ, եթէ երկու հոգիք սրտով միաբանին աղօթել առ Աստուած Հոգւոյն Սրբոյ հեղման համար, անշուշտ ուրիշներ ևս պիտի մղուին միաբանիլ հոգեւորապէս անոնց հետ, և արթնութիւնն պիտի հետևի: Հոգեւոր արթնութեան համար աղօթելու և աշխատելու նպատակաւ ֆրեյմուտ միջանի հոգիք կրնան ընել ինչ որ չմիաբանած մարդոց բազմութիւն մը չկրնար ընել: Ուրեմն, կարևոր բանն սա է թէ եկեղեցւոյն մէջ գտնուի միակ ծանրաբեռնեալ, բազձացող և աղօթասէր հոգի մը, այսինքն՝ կրակն վառելու մէկ լուցիկի:

Հոգեւոր արթնութեան երբորդ պայման է բռն իսկ պաշտօնեց արթնութեանը:

Չուրն չբարձրանար առաւել քան իւր սին, և մասնաւոր առմամբ մը այս օրինակն կը պատշաճի պաշտօնեցից: Վաղեմի առած մ'է

թէ ինչպէս է քահանայն նոյնպէս է ժողովուրդը: Պաղ սիրտերն բնաւ չեն կրնար տաքցընել ուրիշ սիրտերը: Ծոյլ քարոզչիք բնաւ չեն կրնար մղել զայլս ի գործ: Այն պաշտօնեայք որ անձամբ չեն անբասիլ իրենց ընթացից և խօսակցութեան մէջ, կամ չեն անշահախնդիր իրենց պաշտաման մէջ, կամ երկշտ են իրենց յորդորանաց և հրահանգութեանց մէջ, կամ անհաւատարիմ են իմաստին քարոզ պատրաստելու, այսպիսի պաշտօնեայք զարմանալու չեն եթէ իրենց ժողովուրդք չեն օգտիր իրենց պաշտօնեութենէն, և ցոյց չեն տար եռանդուն ջանք մեղաւորաց դարձին համար: Նախ և առաջ պաշտօնեայն որդեգրէ: Եթէ պաշտօնեայք արթնցած են, եկեղեցիք ևս պիտի արթնան: Էտուրրոս, որ Աստուծոյ ձեռաց մէջ ընտրեալ միջոց մը եղաւ մեծ արթնութեան ատեն յԱմերիկա, յամին 1740, կ'ըսէ, «Մենք պաշտօնեայքս ոչ միայն կը կարօտինք ունենալ Աստուծոյ Հոգւոյն փրկարար ազդեցութիւնն մեր սիրտերուն վրայ, այլ այսպիսի ժամանակ կրկին չափով կը կարօտինք Աստուծոյ Հոգւոյն: Կարօտ ենք այնպէս լեցուիլ լուսով ինչպէս արեգական առջև բռնուած բաժակ մը լի է խոկ ի մասին սիրոյ և եռանդեան, հրեղէն հրեշտակաց նման ըլլալու ենք: Ժամանակաց պահանջն է որ պաշտօնեայք կարգաւորուին լեցուն Սպիրտոյ Հոգւով, և հանգիստ ըլլալու չենք մինչև որ չստանանք զայն»: Ուրիշ երևելի քարոզիչ մը սապէս կ'ըսէ, «Ծանրակշիռ սխալ մ'է

զոր շատ պաշտօնեայք կ'ընեն ճիշդ այս մասին : Եթէ պաշտօնեայն իւր ժողովուրդին մէջ կը բաղձայ տեսնել շնորհաց գործ մը, թող ինքն իւր սիրտը և միտքն անոր տայ . թող ինքզինք ի նորոյ նուիրէ Աստուծոյ, և միտքը տայ հոգւոյ փրկութեան խորհրդոց . թող է բաց թօթափէ իւր հոգւորութեան և պաշտօնին արգելք եղող ամէն տեսակ գործ, և այսպէս ինքն լեցուի արթնութեան ճշմարիտ ոգւով : Պաշտօնէին անջնական նորոշման առաջին պայման է յաջողելու հոգևոր արթնութեան յառաջ բերելու ջանից Բեզ :

Դարձեալ, որպէս զի պաշտօնեայն յաջողի հոգիները փրկելու, ֆրիստտի նման արգաւհատելու է մեղաւորաց : ֆրիստտո լացաւ Երուսաղեմի վրայ երբ անոր ժողովուրդն սյլ ևս չէր ուզեր լսել իւր ձայնին : Ամենախիստ չարչարանաց տոկաց, որպէս զի այդու ըլլար կատարեալ իբրև Փրկիչ (Եբր . Բ . 10, Ե . 8, 9) : Պօղոս առաքեալ կ'ըսէ թէ ծննդական ցաւ կը քաշէ անոնց համար զորս իւր փոքր զաւակները կը կոչէ, մինչև որ ֆրիստտո ձևակերպի անոնց մէջ (Գաղ . Դ . 19) : Թերևս ոչ ոք իրապէս կը յաջողի փրկել հոգիներ մինչև որ, Պօղոս առաքելոյն նման, ինքն ծննդական ցաւ չքաշէ անոնց փրկութեան համար : Սփրըճըն կ'ըսէ, « Հոգին Սուրբ Աստուած սովորապէս կը խորտակէ քարացեալ սիրտերը կակուղ սիրտերու միջոցաւ : » Մր . Մուտի մարդոց վրայ ի գործ դրած զօրութեան գաղանիքն այս է որ նա Աստուծով

զօրացած է, և այդ զօրութեան աղբիւրն է յարատև և եռանդուն աղօթք :

Վերջապէս, կրօնական արթնութիւն յառաջ բերելու միջոցներն սապէս կրնան ամփոփուիլ .

1 . ֆրիստտնեայք զգալու են արթնութեան պէտքն :

2 . Հաւատալու են արթնութեան կարելիութեան :

3 . Ի բաց վանելու են իրենց սիրտերուն և կենաց մէջէն ափն խոչնդող, և այսպէս պատրաստելու են Տէրոջը ճամբայն :

4 . Յօժար ըլլալու են կրօնական արթնութիւն յառաջ բերելու հարկ եղած շնորհութեան ներք յանձն առնուլ, և հարկ եղած ջանքեր ի գործ դնել :

5 . Ինչպէս աշակերտք Համբարձման և Պէնտեկոստէի միջև տասն աւուրց մէջ աղօթիւք կը սպասէին, նոյնպէս ֆրիստտնեայք միաբանութեամբ Աստուծոյ սպասելու են, և աղաղակելու են առ Նա Սուրբ Հոգւոյն հեղման համար :

6 . Պաշտօնեայք պատրաստուելու են առաջ նորոշել ըլլալու այս գործոյն մէջ, և իրենց անբասիր և անձնանուէր կենօք, անկեղծ հաւատով, անձանձիր ջանիւք, և Աստուծոյն ճշմարտութեան հաւատարիմ քարոզութեամբ իրենց անձերն իրենց բարձր կոչման արժանի կացուցանելու են :

7 . Ո և է անհատ ֆրիստտնեայ եղբայր կամ քոյր, որչափ և խոնարհ ըլլայ անոր վիճաւ

կը, որոյ սիրտն կը հեծէ Սիօնի աւերակ վիճակին համար, և լի է բաղձանքով մեղաւորաց դարձին համար, կրնայ Աստուծոյ ձեռաց մէջ ընտրեալ գործի մը ըլլալ յերկնուստ կոչելու սրբազան հուրն թէ՛ քարոզչին և թէ՛ ժողովրդեան վրայ: Եւ եթէ ճշմարտապէս զարթուցեալ երկնային հոգիներ գտնուին, ընդհանուր արթնութիւն կրնայ ակնկալուիլ: Բովանդակ խնդրոյն եղրակացութիւնն սա է թէ արթնութիւն յառաջ բերելու պատասխանատուութիւնն կը կայանայ ամէն ֆրիստոնեայ առն և կնոջ վրայ:

Սակայն ոմանք կ'առարկեն արթնութեանց, ըսելով թէ արթնութիւնք արտասովոր և ժամանակաւոր են: Ի պատասխանի այս առարկութեան յարմարապէս հարցուած է թէ այս անձինք կ'առարկեն անձրեկին որովհետեւ մըշտընջենապէս չչարունակեր տեղալ: Անուանի քարոզիչն Տր․ Քայլըր կ'ըսէ, «Պէտէկոստէն միայն Քիջ տեւց, սակայն այդ մէկ օրն փոխեց աշխարհի բարոյական կերպարանքը: Լուտերի բարեկարգութեան գործը Քիջ տարիներու մէջ կը բովանդակուէր, սակայն Եւրոպա և համայն աշխարհ կը զգան անոր ազդեցութիւնը յայժմ: 1858 ի Ամերիկեան արթնութիւնն սկսաւ քանի մը աղօթասէր անձանց միջոցաւ ի Նիւ Եօրք, և մի քանի շաբաթներու մէջ իւր գտնութեան հասաւ, սակայն այդ արթնութեան ազդեցութիւնը համօրէն աշխարհ զգաց:»

Ֆրիստոնեայ եղբարք և պաշտօնակիցք իմ,

կիսօրեայ արեգական չափ բացորոշ է թէ թուրքիոյ Աւետարանական եկեղեցեաց առումն և զօրութիւնը, չըսենք նոյն իսկ գոյութիւնը, կախումն ունին Հոգւոյն Սրբոյ մասնաւոր հեղումէն: Արդէն մեր Աւետարանական փոքր եկեղեցեաց ոմանք գրեթէ, եթէ ոչ բոլորովին, մարած են. ուրիշ եկեղեցիք երեսուն տարիներէ հետէ մասնաւոր աճում ունեցած չեն, մինչ միւս կողմանէ քանի մը տեղեր Աստուծոյ ողորմութեամբն եկեղեցիք մեծապէս արթնցած և զօրացած են, իբր թէ ցոյց տալու մեզ յերկնուստ նշաններով թէ Աստուած շատ մօտ է, և իրապէս կը սպասէ օրհնել ամէն աղօթասէր և գործօն եկեղեցի: Իսկ եթէ թուրքիոյ Աւետարանական եկեղեցիք, իբրև մարմին մը, պիտի ազատուին տկարանալէ և մարելէ, և պիտի ըլլան զօրութիւն մը ի հոգևոր վերանորոգութիւն այս երկրին ազգաց, մենք որ կը սիրենք զՏէրն և կը խոստովանինք թէ Անոր ծառաներն ենք, պէտք է որ սթափինք, և խորապէս ըմբռնենք մեր բարձր կոչումն և արտօնութիւնը, և ջանանք գործել մեր պաշտօնին արժանավայել եղանակաւ: Տարակոյս չունենանք թէ Աստուած նպատակ ունի Հոգւոյն Սրբոյ հեղմամբ կենդանացնել այս եկեղեցիներն և ընել զանոնք օրհնութիւն այս երկրին. նոյն ատեն վստահապէս գիտնանք թէ Աստուծոյ ծառայք խնդրելու են իրմէն որ անոնց ընէ զայս (Եղեկ․ ԼԶ․ 37): Անձ մը իրաւամբ ըսած է թէ ինչպէս Աստուած

չտար անձրև առանց ամպոյ, նոյնպէս չտար արթնութիւն առանց իւր ժողովրդեան աղօթից:

Խօսքիս վերջ տամ նշանաւոր քարոզչի մը բառերով զոր ի մէջ կը բերէ Տր. Ֆելշ իւր «Ս. Առնոն մատեան Սրբածնութեանց» անուն արժէքաւոր երկասիրութեան մէջ, յորմէ մեծապէս օգտած եմ բանախօսութեանս պատրաստութեան ատեն.

«Դիւրագոյն է խօսիլ և գրել արթնութեան վրայ քան սկսիլ զայն: Մաքրելի այնչափ աւելորդք, վերցուելու այնչափ խոչընդոտներ, յաղթահարելի այնչափ հին ունակութիւններ, մաքառելի այնչափ ծուլութիւն և անհոգութիւն, և կրելի անձի և աշխարհի այնչափ խաչելութիւն կան որ մեզ արթնութեան գործէն խորշիլ կու տան: Ինչպէս Քրիստոս ըսաւ պիղծ ոգւոյն նկատմամբ զոր աշակերտք չկըրցան հանել, նոյնպէս և մենք կ'ըսենք, «Ս. յս տեսակն ուրիշ բանով չելլեր, բայց միայն ատեալութիւն և ծոմապահութեամբ» (Մատթ. Ժ. 20):»

4842

2013

<< Ազգային գրադարան

NL0031938

4681